

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Жұрнақ және жалғау

ЖАРИЯЛАНДЫ
25.08.2020СІЛТЕМЕ
https://bilimgger.kz/80388/

1. Жұрнақ (Сөз тудырушы қосымша)

Жұрнақ — түбір сөзге жалғанып, **жаңа мағына** беретін **сөз жасаушы** қосымша. Жұрнақ арқылы бір сөзден екінші сөз туады. Бұл процесс **туынды сөз жасау** деп аталады.

Жұрнақтың басты ерекшеліктері:

- Жаңа сөз жасайды.
- Сөз табын өзгертуі мүмкін.
- Мағынасын кеңейтеді немесе тарылтады.

Жұрнақ түрлері және мысалдарымен:

Зат есім тудыратын жұрнақтар:

ТҮБІР	ЖҰРНАҚ	ТУЫНДЫ СӨЗ	МАҒЫНАСЫ
жаз	-ушы	жазушы	жазатын адам
мал	-шы	малшы	мал бағушы адам
оқы	-у	оқу	әрекет атауы

Сын есім тудыратын жұрнақтар:

ТҮБІР	ЖҰРНАҚ	ТУЫНДЫ СӨЗ	МАҒЫНАСЫ
су	-лы	сулы	суы бар
тұз	-сыз	тұзсыз	тұзы жоқ
гүл	-ді	гүлді	гүлі бар

Етістік тудыратын жұрнақтар:

ТҮБІР	ЖҰРНАҚ	ТУЫНДЫ СӨЗ	МАҒЫНАСЫ
ой	-ла	ойла	ойлау әрекеті
бейн	-еле	бейнеле	суреттеу
боя	-н	боян	бояну (өздігінен боялу)

2. Жалғау (Сөз байланыстырғыш қосымша)

Жалғау — сөзге жалғанып, **сөйлемдегі басқа сөздермен байланыс жасауға, грамматикалық мағына** беруге қызмет ететін қосымша. Жалғау **жаңа сөз жасамайды**.

Жалғаудың басты ерекшеліктері:

- Жаңа мағына жасамайды.
- Сөздің түрленуіне көмектеседі.
- Сөйлем мүшесі болуға ықпал етеді.

Жалғау түрлері және мысалдарымен:

1. Көптік жалғау: -лар, -лер, -дар, -дер, -тар, -тер

СӨЗ	КӨПШЕ ТҮРІ
бала	балалар
үй	үйлер
дос	достар

2. Тәуелдік жалғау: -ым, -ім, -сы, -сі, -мыз, -міз т.б.

СӨЗ	ТӘУЕЛДЕНГЕН ТҮРІ	МАҒЫНАСЫ
қалам	қаламым	менің қаламым
дәптер	дәптеріміз	біздің дәптер

3. Жіктік жалғау: -мын, -сың, -сыз, -мыз, -сыңдар т.б.

ЕТІСТІК	ЖІКТЕЛГЕН ТҮРІ	МАҒЫНАСЫ
кел	келемін	мен келемін
жаз	жазасыз	сіз жазасыз

4. Септік жалғау: -ның, -ге, -мен, -да, -ден, т.б.

СЕПТІК АТЫ	ЖАЛҒАУ	МЫСАЛ
------------	--------	-------

СЕПТИК АТЫ	ЖАЛҒАУ	МЫСАЛ
Ілік	-ның	баланың кітабы
Барыс	-ге	мектепке барам
Шығыс	-ден	үйден шықты
Көмектес	-мен	досымен келді

Жұрнақ пен жалғаудың айырмашылық кестесі

САЛЫСТЫРУ ӨЛШЕМІ	ЖҰРНАҚ	ЖАЛҒАУ
Қызметі	Жаңа сөз жасайды	Сөзді түрлендіреді
Мағына	Мағыналық өзгеріс тудырады	Мағына қоспайды
Сөз табы	Өзгеруі мүмкін	Өзгермейді
Мысал	оқушы (оқы + у + шы)	оқушымын (оқушы + мын)
Қолданылу саны	Бір сөзге бірнеше жұрнақ жалғана алады	Бір сөзде тек бір жалғау болуы мүмкін

Түсіну үшін жаттығу (мысал ретінде):

Тапсырма: Төмендегі сөздерден жұрнақ пен жалғауды ажыратыңыз:

1. Мұғалімдеріміз
2. Жазушы
3. Сөйлесіп отырмын
4. Қалаға
5. Қалалық

Жауап:

СӨЗ	ЖҰРНАҒЫ	ЖАЛҒАУЫ
Мұғалімдеріміз	-ші → жоқ	-дер, -іміз
Жазушы	-ушы	жоқ
Сөйлесіп отырмын	-с (етістік жұрнағы)	-мын
Қалаға	жоқ	-ға (барыс септік)
Қалалық	-лық	жоқ

Қорытынды

- **Жұрнақ** — сөз жасаушы құрал.

- **Жалғау** — сөзді түрлендіруші, сөйлемге байланыстырушы құрал.
- Жұрнақ – сөздік қорды байытса, жалғау – грамматикалық жүйені реттейді.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.